

## Recenze

Paul F. Bradshaw: **Rites of Ordination: Their History and Theology**, London: SPCK, 2014, 218 stran, ISBN 978-0-281-07157-9

Ve své poslední knize *Rites of Ordination: Their History and Theology* (Obřady ordinace: jejich dějiny a teologie) Paul F. Bradshaw, nyní již emeritní profesor na University Notre Dame v Indianě a anglikánský kněz, zúročuje své mnohaleté poznatky z oblasti křesťanské liturgie. Dílo bylo poprvé vydáno roku 2013 nakladatelstvím Liturgical Press v Collegeville v Minnesotě a o rok později v The Society for Promoting Christian Knowledge v Londýně.

V předmluvě si autor klade za cíl podat co nejúplnější dějiny teologie a praxe ordinace, ačkoli přiznává, že z různých důvodů některé aspekty či období přeci jen zůstanou opomenuty či v pozadí. Přímou uvádí obřady nižšího svěcení, duchovenskou službu zastávanou výhradně ženami nebo otázku ordinace žen. V obdobích po reformaci se snaží velkou šíří křesťanských denominací pokrýt spíše zběžně a výběrově. Hlavním jeho cílem je představit, jak různé křesťanské skupiny v průběhu staletí rozuměly tomu, co znamená někoho ordinovat jako duchovního, a jak to svou praxí vyjadřovaly.

Kniha sestává z deseti chronologicky koncipovaných kapitol. Tento postup podtrhuje Bradshawovu snahu nevčítat do liturgických textů pojetí vykrystalizovaná až později, ale pečlivě zhodnotit, co z pramenů zjistit lze a co nevíme.<sup>1</sup> V první kapitole se autor věnuje biblickému pozadí rituálů ordinace, a to jak z historického, tak z typologického hlediska. Díky uvedené typologii lze snáze nahlédnout různá následná chápání křesťanské ordinované služby.

Ačkoli se podle Bradshawa běžně předpokládá, že křesťanství navazuje na starozákonní struktury kněžství, starších a synagogy, historicky tomu tak není. Spíše se jedná o využití starozákonních obrazů a motivů křesťanskou tradicí pro její pojetí ordinované služby. Tímto způsobem se například vyvinulo křesťanské rozdělení ordinované služby na biskupa, presbytera a diákona z třístupňové starozákonní hierarchie velekněze, kněze a levity.

V *Novém zákoně* se Bradshaw věnuje titulům, které se následně používají v souvislosti s ordinovanou službou. Navzdory představě o apoštolské

---

1 Tento autorův přístup ve své recenzi na tuto knihu označuje Louis Weil celkově za jeden z největších Bradshawových přínosů liturgické vědě. (Louis Weil, Book Review: Rites of Ordination: Their History and Theology [online], *Anglican Theological Review* 97 (2015/1), 133–134, [cit. 21. 2. 2025], dostupné z: <https://doi.org/10.1177/000332861509700117>.)

posloupnosti dokládá, že novozákonních dvanáct neustanovovalo své nástupce. Zůstává také otázka, co přesně znamená označení apoštol. Pozdější tradice má sice sklon mluvit o dvanácti apoštolech, ale vícero novozákonních i dalších textů pojímá apoštolát daleko šířeji.

Obširněji se Bradshaw zabývá vzkládáním rukou. Třebaže i zde pozdější tradice považovala nemnohé novozákonní výskyty této praxe za dostatečný doklad toho, že vzkládání rukou bylo od počátku obvyklou součástí vysílání ke službě, je otázkou, zda a z jakého důvodu tomu tak skutečně bylo. Vzkládání rukou se v Novém zákoně sice objevuje i v souvislosti s vysláním jednotlivců k určitému úkolu či službě, ale je primárně vyjádřením legitimizace daného úkonu ostatními. S jistotou je vzkládání rukou součástí ordinací liturgie od třetího století. Užití tohoto prvku může souviset i co do podobnosti řeckých slov s volbou pověřovaného, při níž se hlasovalo prostřednictvím zvednutí ruky. Možná se také jednalo o gesto užívané v modlitbě, které se později osamostatnilo.

U kněžství v Novém zákoně rozeznává Bradshaw několik významových rovin. Za kněze je označován samotný Kristus, podle epistolý Židům se dokonce stává veleknězem podle řádu Malkisedekova. Díky Kristově oběti již není třeba kněží a jejich pozemských obětí. Kristus se také stává prostředníkem pro lidské díkůvzdání či oslavu Boha. Zároveň mají být kněžími, kteří svým životem ostatním ukazují k Bohu, všichni věřící. Ačkoliv se tedy v Novém zákoně pracuje s pojmem kněžství, nelze odtud historicky vyvodit ordinovanou službu ani původ liturgických funkcí v církvi.

Ve druhé kapitole se autor zabývá duchovenskou službou v nejranějších křesťanských společenstvích. Dokládá, že podoba ordinace a ordinované služby byla poměrně dlouhou dobu velmi rozrůzněná, terminologií počínaje, jak je zřejmé už z nejednotného novozákonního užití výrazu diákon, presbyter či biskup.

Podrobnější vývoj rozebírá Bradshaw v medailoncích k jednotlivým dobovým pramenům. Začíná u *Didaché*, nejstaršího církevního řádu, jehož finální podoba pochází z konce prvního století. Tento řád nabádá adresovaná společenství doplnit charismatické působení apoštolů a proroků o ordinovanou službu biskupů a diákonů, kteří mají být voleni z místních mužů. Zatímco proroci se pravděpodobně modlili vlastními slovy, ordinovaným biskupům a diákonům mají být ve službě ku pomoci zde uvedené modlitby.

Další medailonek patří *Hermovu pastýři*, původně římskému dílu, obvykle datovanému do druhé poloviny druhého století. Ačkoli zde pojetí služby

a jednotlivých rolí není jednoznačné, Bradshaw považuje za nejpravděpodobnější, že dílo promlouvá do situace, v níž některá společenství fungovala pod vedením charismatického proroka či proroků a jiná pod vedením pověřených biskupů, presbyteri pak byli obecným označením pro vedení společenství.

*První Klementův list*, sepsaný pravděpodobně roku 96 v Římě, klade v otázce ordinované služby důraz na zachovávání Božích řádů, zejména v souvislosti s neoprávněným odvoláváním lidí z úřadu. I zde jsou zřejmě presbyteri obecným označením pro vedení společenství a biskupové a diáconi představují konkrétní úřady. Autor listu dokonce považuje duchovní službu za ustanovenou apoštoly. Podle něj apoštolové ustanovili své první ovoce doživotně za biskupy a diákoný.

Vedle toho *Polykarpův list Filipským* z první poloviny druhého století mluví o požadovaných kvalitách diákonů a presbyterů, biskupy však na rozdíl od předchozích děl vůbec nezmiňuje. Zato blíže specifikuje službu diákonů: mají se starat o nemocné, vdovy, sirotky a chudé.

Problém přijetí biskupů a diákonů za rovnocenné autority s proroky a učiteli spolu s problémem podřízení se jednotlivých společenství strukturám většího celku řeší Ignác z Antiochie. Vyzdvihuje nutnost poslušnosti biskupovi, presbyterům a diákonům. Zastává tak pohled, který se později v křesťanství prosadí na úkor jiných modelů, třebaže církevní strukturu ještě nepojímá jako třístupňovou hierarchii. Justin Martyr sice používá již zmíněné výrazy pro různé služby ve společenství a nad tento rámec zmiňuje čtenáře a předsedající, ale bližší význam není z jeho listů zřejmý.

Dalším církevním řádem je *Naučení apoštolů*, které vzniklo spojením vícero různě starých textů do jednoho celku na začátku čtvrtého století. Nalezneme zde pokyny k pověření biskupa, diákonů a vdov, presbyteri však zmíněni nejsou. Biskup má podle něj být hlavou společenství a starat se o rozdělování darů a kázeň, ideálně má být starší padesáti let a být učený. Do funkce má být uveden vzkládáním rukou a usazením na biskupský stolec.

Konečná podoba takzvané Hippolytovy *Apoštolské tradice* pochází zhruba ze stejné doby jako *Naučení apoštolů* a skládá se z různých starých textů z různých oblastí. Je možné ji pokládat za doklad přechodu ze staršího strukturálního modelu podle řecko-římských domácností v čele s hostitelem či patronem na model v čele s ustanoveným biskupem.

Lyonský biskup Ireneus přichází ke konci druhého století s myšlenkou apoštolské posloupnosti ve smyslu autority řady učitelů vycházející od apoštolů, která díky daru pravdy obdrženému apoštoly zajišťuje správnost

učení proti nárokům gnosticizmu. Poprvé se u něj také setkáváme s propojením Štěpána a jeho společníků s diakonátem. Výraz *presbyteri* ovšem ještě používá v obecném smyslu jako vedení církevního společenství.

V tomto raném období se tedy setkáváme s postupným přechodem od velmi volně strukturovaných samostatných společenství ke společenstvím vedeným formálně ustanovovanými episkopy či biskupy a diákoný, kteří byli souhrnně označováni jako *presbyteri*. Jejich odpovědnost se postupně přesouvala od činností primárně spojených se správou společenství, a to zvlášť v oblasti charity, ke službě slova a dalším liturgickým funkcím.

Ve třetí kapitole autor přibližuje duchovenskou službu a ordinaci ve třetím a čtvrtém století. Výrazným tehdejším tématem, na které se Bradshaw blíže soustředí, je rozdělení křesťanského společenství na klérus a laiky. Označení laici vychází z řeckého slova pro lid, klérus ze slova *los*. Důvod spojení s *losem* není úplně jasný, je možné, že byla křesťanská ordinovaná služba ovlivněna starozákonním přidělováním kněžských povinností *losem*, případně volbou Matouše *losem* ve Skutcích apoštolských, možná také odkazuje k přidělenému místu. Pozdější tradice potom vyděluje biskupy a mluví o biskupech a kléru.

Od třetího století je také stále výrazněji duchovní služba pojmána jako kněžství. Dříve ordinovaný předsedající při eucharistii kněžskému lidu se stává ordinovaným knězem obětujícím při eucharistii za laický lid. Vstupem do kněžského života už tak není křest, nýbrž až ordinace. Podle Bradshawa hlavním důvodem, proč se kněžské pojetí ordinované služby prosadilo, byla vzrůstající potřeba autoritativního vedení v církevním boji proti herezím a schismatu.

Navzdory předmluvě zde autor přeci jen aspoň ve stručnosti pojednává o službě žen a řádech nižšího svěcení. Výslovný zákaz Tertuliána nebo *Apoštolské tradice* ordinovat ženy ukazuje buď k tomu, že v některých společenstvích vykonávaly duchovní službu i ženy, nebo že by o to mohly aspoň stát. Zdá se také, že v některých společenstvích měly vdovy takový vliv, že ohrožovaly postavení biskupa. Další mužská duchovní služba jako subdiákoní či akolyté, která bude později formalizována do řádů nižšího svěcení, se objevuje ve třetím století pouze v západních pramenech, zatím bez dokladů toho, že by se jí týkaly určité liturgické funkce.

Na závěr kapitoly věnuje Bradshaw ještě jeden oddíl ordinaci ve třetím století a jeden ordinované službě ve čtvrtém století. Od Eusebia se o ordinaci na počátku druhého století v Římě dozvídáme, že se na volbě podílelo celé

společenství, bylo zvažováno několik kandidátů, a nakonec byl jeden prohlášen hodným a usazen na biskupský stolec. Na začátku čtvrtého století je při ordinaci biskupa požadována účast dvou až tří biskupů z okolí, kteří mají dosvědčit vhodnost kandidáta a správnost ordinačního procesu.

Ve čtvrtém století se také ordinovaná služba začíná výrazněji hierarchizovat a biskup se stává nadřízeným presbyterů. Koncil v Arles zakazuje diákonům vysluhovat eucharistii a přikazuje jim přijímat až po biskupovi. Zvyšující se napětí mezi autoritou biskupů a presbyterů nakonec vedlo k tomu, že presbyteri mohli vysluhovat pouze eucharistii již konsekrovanou biskupem a po křtu směl na křtence vzkládat ruce a pomazávat je pouze biskup. Na Východě také postupně začínali volit biskupa pouze biskupové na úkor místního společenství.

Čtvrtá kapitola se blíže zaměřuje na nejstarší ordinační obřady. Bradshaw ji již v úvodu předznamenává tím, že o raných ordinačních obřadech existuje ještě menší povědomí než o podobě ordinované služby. Vedle *Apoštolské tradice* a od ní odvozených děl jsou jediným zdrojem starším sedmého století modlitby v *Euchologion* Serapiona z Thmuis. Nadto u rozebraných textů vychází najevo, že u mnohých pramenů není zřejmé, kde a kdy přesně byly užívány nebo dokonce, zda byly užívány.

Tato obtíž je patrná v již zmíněné *Apoštolské tradici* sestávající z několika literárních vrstev z různých období i míst. Díky tomu v ní však najdeme instrukce jak k ordinaci biskupa, tak presbytera i diákona a několik modliteb. Různé textové vrstvy jsou patrné například při vzkládání rukou na ordinovaného biskupa. Ve starší verzi vzkládají ruce na kandidáta presbyteri a následně se v tichosti modlí, v mladší verzi vzkládá ruce pouze biskup a jménem shromáždění pronese ordinační modlitbu.

V Hippolytových kánonech se opět při ordinaci biskupa setkáváme s jeho závěrečným usazením na biskupský stolec. Protože presbyter nemá právo ordinovat, při své ordinaci na stolec, který tuto pravomoc reprezentuje, usazen není.

Z *Apoštolské tradice* vycházejí *Apoštolské konstituce* sestavené ve druhé polovině čtvrtého století v okruhu kolem Antiocha. Změnou oproti *Apoštolské tradici* je nahrazení vzkládání rukou vzkládáním evangeliáře nad hlavu ordinovaného biskupa diákony. Ačkoli se tehdejší odůvodnění tohoto prvku mezi sebou výrazně liší, je za nimi zřetelná symbolika Krista ordinujícího nového člena apoštolského kolegia. Role Krista se dostává do popředí také v ordinační modlitbě.

*Z Apoštolské tradice* vychází i *Závěť našeho Pána* z pátého století. Biskup se v ordinací modlitbě stává představitelem kněžského a princovského úřadu a je zdůrazněna jeho prostřednická role. Z ordinací instrukcí vyplývá, že počítá s tehdy již neobvykle významným postavením vdov.

Oproti ordinacím modlitbám v *Apoštolské tradici* a v jejich derivátech jsou modlitby Serapiona Thmuis prostší. Teologicky se soustředí na Kristovo vyslání apoštolů a ordinaci biskupů, tedy na apoštolskou poslušnost. Biskup se zde stává především strážcem pravé apoštolské tradice. Zatímco presbyterátu dominuje učitelská funkce, diakonát je spojen s liturgickou funkcí.

Zřetelnější podobu získává ordinace až v obřadech východních církví od osmého století a na středověkém Západě. V tomto pořadí se jí zabývá pátá a šestá kapitola. Ve východních církvích se Bradshaw nevěnuje zvlášť jednotlivým textům, ale souhrnně vyskytujícím se liturgickým prvkům, jimiž jsou při ordinaci biskupa, presbytera i diákona vyhlášení výsledku volby, vyjádření souhlasu shromáždění, přímluvy, pozvání shromáždění k modlitbě za ordinanda, modlitba shromáždění za ordinanda, znamení kříže na čelo ordinanda, důkladná modlitba předsedajícího biskupa při vzkládání rukou na ordinanda, polibek a slavení eucharistie. Nadto ordinace biskupa mohla být doplněna o vkládání evangeliáře před vzkládáním rukou a o závěrečné slavnostní usazení.

Volba a souhlas shromáždění byly výrazem Boží vůle prostřednictvím církve, měly tudíž vyšší váhu než to, zda se kandidát sám cítil Bohem povolán. Proti tomuto pojetí později stojí představa vnitřního povolání. Volba a souhlas se nakonec ve východních církvích staly jen předběžným rozhodnutím a za samotný akt ordinace začalo být považováno vzkládání rukou. Postupem času zcela vymizela i modlitba shromáždění.

V ordinací modlitbě biskupa je výrazný obraz pastýře, v průběhu času se dostává do popředí kněžství v neprospěch učitelské funkce. V byzantském ritu se v osmém století také objevuje při ordinaci biskupa odění do biskupského roucha, než nový biskup zasedne na biskupský stolec. Ve východosyrských obřadech později přibývá svěřování různých symbolických předmětů.

Západní liturgii ordinace Bradshaw dále rozděluje na dvě skupiny vzhledem k odlišnému místnímu vývoji: římskou a galskou se španělskou (či mozarabskou). První římský text obsahující ordinací modlitby je *Veronský* či *Leoninský sakramentář* ze sedmého století. Další texty jsou až o století mladší a řadí se do galského ritu. Patří mezi ně *Gelasianský sakramentář* a jeho další adaptace a *Missale Francorum*. Z devátého století pak pochází úplněji dochovaný *Gregoriánský sakramentář*.

Na počátku středověku v oblastech s římským ritem předcházeli ordinaci diákonů, presbyterů a biskupů půst a kromě biskupa probíhaly ordinace tradičně o letnicích, v čemž Bradshaw vidí výraznou spojitost se křtem. Na počátku každé ordinace se shromáždění přimlouvalo za ordinované, následovala litanie, na jejíž jednotlivé prosby odpovídalo shromáždění společným Kyrie, kolekta zahrnující modlitby lidu a důkladná ordinací modlitba doprovázená vzkládáním rukou na ordinované předsedajícím biskupem. Obřad byl zakončen výměnou polibku, který v některých textech dávali nově ordinovaní biskupovi a ostatním duchovním, kdežto v jiných biskup a duchovní ordinovaným. Pokud se jednalo o biskupa, byl kandidát nejprve zvolen ve své diecézi a poté vyslán do Říma, kde byl ordinován papežem.

Nejstarší text z oblasti galských a mozarabských ritů je dokument *Statuta ecclesiae antiqua* z konce pátého století, který obsahuje stručné instrukce pro ordinaci biskupů, presbyterů a diákonů a pro ustanovení do dalších funkcí, jako jsou předčitatelé či kantoři. Při ordinaci biskupa je nad něho jak vzkládán evangeliář, tak ruce všech přítomných biskupů, na presbytera vzkládá ruce biskup spolu s přítomnými presbytery a na diákona pouze biskup. Při ustanovování do ostatních funkcí jsou dotyčným svěřeny příslušné symbolické předměty.

Ustanovení do nižších řádů ze španělské tradice se nedochovalo a podle Bradshawa je pravděpodobné, že zde rituální podobu ani nemělo. Čistě galské ordinací texty se nedochovaly vůbec, přesto je možné v některých materiálech nalézt pozůstatky této tradice. U episkopátu se zde stále počítá s volbou lidem, u presbyterátu má lid spíše poradní roli a u diakonátu není nutná ani jeho účast.

Z galské tradice také pochází pomazání rukou nového presbytera a později i biskupa. Pro odlišení těchto dvou ordinací, z nichž presbyterská byla pro jedince často předstupněm biskupské, se presbyter pomazával stejně jako katechumeni olejem a biskup křížem. V osmém století už roucho oblékané při ordinaci nebylo tehdy běžným společenským oděvem, a tak odívání nabylo liturgický charakter.

V desátém století se západní skupiny spojily do jednoho ritu, zachovaného v *Římsko-germánském pontifikálu*. Vývoj vedoucí k tomuto sjednocenému pojetí ordinace autor zpřehledňuje v podrobné tabulce dokumentující liturgické prvky ordinace diákona, presbytera a biskupa v jednotlivých textech těchto tradic. Bradshaw však upozorňuje, že o skutečné západní standardizaci ordinace lze mluvit až v šestnáctém století.

Sedmá kapitola se už přímo soustředí na teologii ordinace ve středověku, který autor považuje za období výrazných změn. Největším posunem v jejím chápání je podle něj to, že ordinovaní již nejsou vedoucí členové místních společenství, nýbrž muži, kteří se rozhodli pro církevní kariéru a obvykle prostřednictvím nějaké formy učednictví přes stupně nižšího svěcení dosáhli na vyšší posty. Tato kapitola se proto blíže zabývá otázkou ustanovení a volby, doživotního charakteru ordinace či usazování jednotné struktury svěcení.

Na Západě byli kandidáti ordinované služby zpravidla vybíráni světskými vládci a lid měl výběr pouze přijmout. V reakci na to došlo v jedenáctém století k církevním reformám, které svěřily výběr výhradně katedrální kapitule, a tím světskou moc z výběru kandidátů vyloučily. Od třináctého století však v praxi vybíral kandidáty na biskupy papež, třebaže mu tato pravomoc byla oficiálně svěřena až roku 1917.

V období patristiky se také začalo očekávat, že svobodní muži, kteří se stanou duchovními, se již neožení, a ženatí muži, kteří jako duchovní odvodí, se nebudou znovu ženit. Na Východě se od sedmého století toto pravidlo vztahovalo na biskupy. Presbyteri, diákonové a subdiákonové v manželství se pouze měli zdržet sexuálního styku v obdobích, kdy sloužili u oltáře. Na Západě se dařilo celibát všech duchovních vymáhat až od jedenáctého století.

Nesmazatelný charakter ordinace byl rozšířením myšlenky o nesmazatelném charakteru křtu a byl přijat koncilem ve Florencii roku 1439. Duchovní moc poté začala být rozlišována na ordinovanou, která má nesmazatelný charakter, a výkonnou, která vyplývala z úřadu. Pojetí duchovní služby jako kněžství se původně vztahovalo v širším smyslu na celek služby, od devátého století však začala dominovat prostřednická funkce při přinášení eucharistické oběti a následně i odpuštění hříchů prostřednictvím svátosti smíření. Vlivem kněžské terminologie se pro ordinaci biskupů začal používat výraz konsekrace.

Počet svěcení se v průběhu středověku ustálil na sedmi, aby odpovídal sedmi darům Ducha svatého. Centrem pozornosti ve dvanáctém století se staly také svátosti, do té doby užívané v širokém spektru významů. Vlivem Petra Lombardského se jejich počet ustálil na sedmi, z nichž jednou byla právě ordinace jako pečeť udělující duchovní moc a úřad. Předávání symbolických předmětů při ordinaci nižších řádů se postupně rozšířilo i do vyšších, a tak při ordinaci diákonové dostávali evangeliář, presbyteri patěnu a kalich a biskup pastýřskou berlu, prsten a evangeliář.

Tento středověký vývoj ordinace a ordinované služby se stal ostnem kritiky reformačního hnutí v pozdním středověku, jak Bradshaw představuje v osmé kapitole věnované řádům a duchovní službě v církvích reformace. V základu reformační kritiky stál argument, že pro prostřednické kněžství, soustředěné okolo slavení eucharistie a pro hierarchické pojetí ordinované služby, uspořádané na základě Boží prozřetelnosti, se nenachází žádné opodstatnění v Novém zákoně jakožto nejvyšším měřítku. Autor upozorňuje, že i v otázce ordinace a ordinované služby se přístup reformátorů a reformačních hnutí měnil a vyvíjel.

Martin Luther se vrátil k novozákonní myšlence všeobecného kněžství všech věřících a odmítl rozdíl mezi biskupem a presbyterem, což vedlo některé luteránské církve k zrušení episkopátu. Ordinace obvykle sestávala z modlitby shromáždění zakončené hymnem *Veni Sancte Spiritus*, vhodného biblického čtení, doplněného řečí předsedajícího o kvalitách a povinnostech duchovních, zakončené otázkami na ordinanda a vzkládáním rukou všech přítomných duchovních na ordinanda se slovy modlitby Páně, případně ordinací modlitby prosící o seslání Ducha svatého na ordinanda.

Jan Kalvín používal pro duchovní označení pastýři a za jejich hlavní úkoly považoval zvěstovat evangelium a distribuovat svátosti. Uvedení pastýřů do funkce neprovázel žádný rituál, pouze vybrání a prověření kandidáta ostatními duchovními a schválení městskou radou a lidem. Následovalo představení kandidáta doprovázené modlitbami.

John Knox nahradil episkopát úřadem superintendenta, který měl dočasně na starost organizaci presbyterního systému, staral se o volné sbory a ordinoval pro ně vhodné duchovní. Superintendenti však neměli moc ordinovat sami od sebe, ale podléhali generálnímu sněmu církve. Při ordinaci duchovního Knox nahradil vzkládání rukou podáním ruky mezi nově zvolenými a ostatními přítomnými duchovními a staršími. V sedmáctém století se anglikánská církev vrátila k episkopátu a ordinaci opět doplnila o vzkládání rukou, zatímco skotská církev si zachovala presbyterní zřízení.

Z pozdějšího vývoje nabízí Bradshaw oddíl o anglikánské církvi, z níž sám pochází, baptistických a kongregačních církvích a Johnu Wesleymu a metodistické tradici. Anglikánská církev spolu s některými luterskými, zejména skandinávskými církvemi zachovala pro duchovní označení kněz. Anglikánskou ordinací liturgii diákonů, kněží a biskupů najdeme v *Book of Common Prayer* z konce šestnáctého století. Ordinace má spočívat ve veřejné modlitbě se vzkládáním rukou a je zasazena do eucharistických bohoslužeb.

Baptistické a kongregační církve, které se separovali od anglikánské církve v sedmnáctém století, vnímaly ordinaci jako rozpoznání místního společenství, že daný jedinec je Bohem povolán ke službě a již disponuje potřebnými dary, a oddělení tohoto jedince k tomu, aby sloužil v daném společenství. Nakonec však jedinou činností, kterou mohl vykonávat pouze ordinovaný, bylo předsedání večeri Páně. V některých z těchto církví byla pak opuštěna ordinovaná služba úplně ve prospěch všeobecného kněžství všech věřících.

Metodistická církev během svého vývoje pojetí duchovní služby a s tím i ordinace několikrát změnila, až nakonec od poloviny devatenáctého století zůstala u ordinace se vzkládáním rukou a předáním Bible, třebaže si vedle ordinované služby zachovala i laické kazatelství.

Následně se Bradshaw v deváté kapitole soustředí na římskokatolickou církev od tridentského koncilu do současnosti. Tridentský koncil, který se konal v šestnáctém století, prohlásil, že církevní kněžství bylo ustanoveno Kristem jako nové kněžství nahrazující to starozákonné, a že prostřednictvím kněží je konsekrováno, obětováno a distribuováno Kristovo tělo a krev a z jejich moci jsou odpouštěny hříchy. Koncil hájil sedm řádů svěcení a zařazení svěcení mezi svátosti, rovněž potvrdil nesmazatelný charakter ordinace.

V roce 1595 byl vydán *Římský pontifikál*, který vycházel z *Durandova pontifikálu* ze třináctého století. Římský pontifikál nahradil volbu kandidáta prohlášením o papežském mandátu světit, zachoval Durandovy instrukce ohledně správného vkládání evangeliáře na ordinanda a hymnus *Veni Sancte Spiritus* nahradil hymnem *Veni Creator Spiritus*.

V polovině dvacátého století římskokatolická církev prohlásila, že na svěcení biskupa se vedle předsedajícího biskupa podílí i ostatní přítomní biskupové, a ukončila tím několikasetletou debatu o jejich roli. Bylo také konečně oficiálně rozhodnuto, že svátostnou látkou při svěcení je vzkládání rukou a formou je modlitba. V encyklice *Mediator Dei* papež Pius XII. přiznal spoluúčast spravedlivých na eucharistické oběti spolu s knězem.

V této myšlence pokračoval Druhý vatikánský koncil, který rozlišil kněžství všeobecné a služebné. Koncil však nepojímá ordinované pouze jako kněze, ale i jako proroky a krále, což odráží jejich liturgickou, učitelskou a pastorální funkci. Otázku vzájemného postavení episkopátu a presbyterátu pak koncil zodpovídá v tom smyslu, že presbyteri jsou sice závislí na svém biskupovi ve vykonávání svých pravomocí, ale jsou s ním v posvátné jednotě. V návaznosti na koncil vznikly roku 1968 *Obřady ordinace* zohledňující jeho výsledky, byly

však kritizovány za množství starozákonních kněžských motivů na úkor Kristova kněžství, a tak byly roku 1990 v tomto duchu přepracovány.

V závěrečné kapitole dává ještě Bradshaw nahlédnout do dalších současných obřadů ordinace, a to jihoindické církve z roku 1958, která vychází z anglikánské, kongregacionalistické a presbyteriánské tradice, dále církve anglikánské, metodistické, presbyteriánské, kongregacionalistické a baptistické. Na jednu stranu je v českém protestantském kontextu snad možné se připojit k výtce Paula Beasley-Murraye z baptistického prostředí ve Spojených státech amerických, který si všímá, že se autor věnuje téměř výhradně výrazněji liturgickým církvím.<sup>2</sup> Na druhou stranu autorův výběr církví nejspíš nic nemění na jeho závěru, že se k sobě v současné době církve svým pojetím ordinace přibližují více než v dřívějších obdobích, což dokládá i jím uvedený dokument *Křest, večeře Páně, ordinace* Světové rady církví z roku 1982.

Knihu lze díky její preciznosti a šíři jednoznačně zařadit mezi standartní přehledová díla soustředící se na ordinaci i na liturgii obecně, jak ostatně hodnotí i luterán Gordon W. Lathrop. Ten pokládá knihu za stěžejní dílo v této oblasti, které nebude možné při budoucím zkoumání dějin či významu ordinace ignorovat, i vzhledem k jeho ekumenické šíři.<sup>3</sup>

Na knize je patrné, že se autor dlouhodobě specializuje na křesťanskou liturgii prvních čtyř století. Velmi pečlivě a poctivě se věnuje dobovým liturgickým textům, své analýzy obohacuje ukázkami těchto liturgií v anglickém překladu. Navzdory podtitulu se nakonec soustředí více na historii těchto obřadů než na jejich teologii. Styl psaní je spíše popisný než reflektivní.

Z poznámkového aparátu je zjevné, že pracuje se sekundárními zdroji z anglofonní, frankofonní i německé oblasti. U takto přehledově koncipovaného díla lze snad jen vytknout, že vedle užitečného indexu neobsahuje také samostatnou bibliografii, zdroje jsou uvedeny pouze v poznámkách pod čarou na příslušných místech.

Eliška Vančová

DOI: 10.14712/27880796.2025.7

2 Paul Beasley-Murray, Short notes, *Ministry Today* 61 (2014) [online], [cit. 21. 2. 2025], dostupné z: <https://www.ministrytoday.org.uk/magazine/issues/61/reviews/449/>.

3 Gordon W. Lathrop, Rites of Ordination: reviews [online], [cit. 21. 2. 2025], dostupné z: [https://litpress.org/Products/6267/Rites-of-Ordination?srsId=AfmBOoqqx3kQIOHFUN8e6WJQLSTbCI7pAzZbTjj6ganEZcKlZjsy\\_5co](https://litpress.org/Products/6267/Rites-of-Ordination?srsId=AfmBOoqqx3kQIOHFUN8e6WJQLSTbCI7pAzZbTjj6ganEZcKlZjsy_5co).